

Norske

Insekttabeller

8

Vannteger
unntatt buksvømmere (Corixidae)

Harald Gjerde &
Sigmund Hågvar

"NORSKE INSEKTTABELLER" er en serie norskspråklige bestemmelsestabeller over landets insektfauna.

Tabellene kommer ut uregelmessig og vil bli gjort kjent gjennom "INSEKTNytt".

Foreningens medlemmer oppfordres til å bidra med stoff. Bidrag kan sendes Sigmund Hågvar, Norsk institutt for skogforskning, 1432 Ås-NLH. Retningslinjer er gitt på bakre omslag.

Denne tabellen er til salgs hos foreningens distributør, Jac. Fjeldalen, Postboks 70, 1432 Ås-NLH.

Pris: Medlemmer kr. 10,-, ikke-medlemmer kr. 20,-

INNLEDNING

Tegene er en insektgruppe som har erobret både landjorden, ferskvann og vannoverflater. Ja, selv ute på de åpne havstykker finnes enkelte overflatelevende tege. Økologisk sett er tegene en interessant dyregruppe. De "semiakvatiske" tegene, som er knyttet til vannoverflater og visse andre fuktige miljøer, har f.eks. vist seg å være velegnet for studier innen tilpasninger, fylogeni og biogeografi. Det foreligger her et stort og inspirerende arbeide av dansken N. Møller Andersen (se litteraturlisten).

I Norge er det påvist 49 tegearter som er knyttet til vann. 27 av disse er buksvømmere. Flesteparten av de 22 andre artene, som denne tabellen omfatter, er knyttet til overflaten av ferskvann. I det følgende skal vi se på familiene Hydrometridae (2 arter), Hebridae (2 arter), Mesoveliidae (1 art), Gerridae (8 arter), Veliidae (3 arter), Nepidae (2 arter), Aphelocheiridae (1 art) og Notonectidae (3 arter). De tre siste familiene lever i vann.

I Norske Insekttabeller nr. 4 er buksvømmerne (Corixidae) behandlet. Med dette nummeret foreligger det nå norskspråklige tabeller for alle våre tege som er knyttet til vann.

Vannteger kan lett holdes i akvarier og kan f.eks. benyttes i undervisningen på skolene.

Utgangspunktet for denne tabellen har vært den engelske tabellen til T.T.Macan: "A revised key to the British Water Bugs". Den anbefales! Artssammensetningen er imidlertid noe forskjellig i Norge og England. Vi er meget takknemlige for at Carl-Cedric Coulianos, Stockholm, har gått kritisk gjennom vårt manuskript. Han har kommet med mange verdifulle kommentarer og tilleggsopplysninger. Vi vil også takke Jan Henrik Simonsen, Oslo, for hjelp underveis.

Macan's tabell kan bestilles fra: The Librarian, The Ferry House, Ambleside, Cumbria LA22 0LP, G.B.

Møller Andersen's bok bestilles fra: Scandinavian Science Press ltd., DK-2390 Klampenborg, Danmark.

LITTERATUR

- Jastrey, J.T. 1981. Distribution and ecology of Norwegian waterbugs (Hem., Heteroptera). Fauna Norv. ser. B. 28, 1-24.
- Kaiser, E.W. 1963. Om Notonecta lutea O.F. Müller 1776 og Notonecta reuteri Hungerford 1933 i Danmark (Hemiptera, Notonectidae). Flora og Fauna 69, 73-86.
- Macan, T.T. 1976. A revised key to the British water bugs (Hemiptera-Heteroptera) with notes on their ecology. Freshwater Biological Association, Scientific Publication No 16, 78 pp.
- Möller Andersen, N. 1982. The semiaquatic bugs (Hemiptera, Gerromorpha). Phylogeny, adaptations, biogeography and classification. Entomograph, Vol. 3. Scandinavian Science Press, 455 pp.
- Olsvik, H. 1981. De norske ryggsvømmerne. Insekt-Nytt 6, 8-14.
- Raddum, G.G., Jastrey, J., Rosseland, B.O. & Sevaldrud, I. 1979. Vannteger i Sør-Norge og deres betydning som fiskeføde i vann med ulik pH. SNSF-prosjektet, Intern Rapport 50/79, NISK, Ås.
-

Harald Gjerde, Postboks 25, 1900 Fetsund

Sigmund Hågvar, Norsk institutt for skogforskning, 1432 Ås-NLH.

Oversikt over familiene av vannteger (inkl. Corixidae)

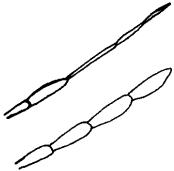
1. Dyr som lever på vannoverflaten. Antennene lengre enn hodet og synlig ovenfra 2
- Dyr som lever i vann. Antennene kortere enn hodet og ikke synlige ovenfra 6

2. Hodet ca. 5 ganger så langt som bredt, trådsmale dyr 3
- Hodet høyst 2 ganger så langt som bredt 9

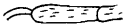
Hydrometridae

3. Antenner 5-leddete, de 3 ytterste leddene er tynnere enn de 2 innerste. Dyrenes lengde 1.7-2 mm 4
- Antenner 4-leddete, alle ledd omtrent like tykke 9

Hebridae

4. Hovedsakelig olivengrønne dyr. Klør apikale på fortarsene (dvs. festet helt ytterst, se tegn.). En norsk art, 3-4 mm lang 5

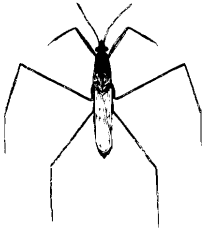

Mesoveliidae

- Artene aldri grønnaktige. Klørne på fortarsene er sub-apikale (se tegn.). Enten små dyr på 1.5-2.5 mm eller større enn 6 mm (aldri 3-4 mm) 9

5. Femur på bakbeina når forbi spissen av abdomen. Det mellomste beinparet er festet nærmere bakbeina enn forbeina (sees fra undersiden). 7

Gerridae

- Femur på bakbeina når ikke forbi spissen på abdomen. Mellomste beinpar er festet midt mellom de andre beinparene (sees fra undersiden) 9

Veliidae

6. Scutellum er synlig bare på dyr med kroppslengde under 2.5 mm. Hodet har karakteristisk trekantet form (se fig.). Rostrum kort og butt 7

Corixidae (buksvømmere)

- (Se egen tabell, Norske Insekttabeller nr. 4.)
- Scutellum synlig. Rostrum tydelig, cylindrisk og spiss 9

7. Abdomen med stiv "hale" (pusterør!) 9

Nepidae

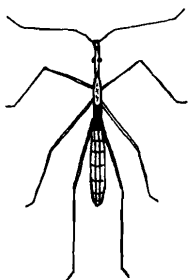
- Abdomen uten stiv "hale" 9

8. Flate, ovale dyr. Forvingene aldri fullt utviklet. Lengde 8,5-10 mm. En norsk art 9

Apelocheiridae

- Båt-formete dyr, ryggsvømmende. Lengde over 10 mm 9

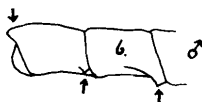
Notonectidae

Hydrometridae

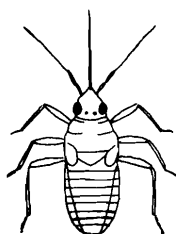
Lengde 9-12 mm. Hovedfarge svart-brun. Oversiden matt. Bakre femur når til midten av 6. synlige segment på abdomen hos ♀ og til enden av abdomen hos ♂. Hos ♂ finnes en liten tann lateralt på undersiden av 6. synlige abdominalsegment og første genitalsegment. Oversiden av første genitalsegment hos ♂ er bøyet nedover bakerst (se fig.)

Hydrometra stagnorum (L.)

- Lengde 7.5-9 mm. Hovedfarge rødbrun hos ♂ og gulbrun hos ♀. Oversiden skinnende. Bakre femur når til midten av 5. synlige segment på abdomen hos ♀ og til midten av 6. synlige segment hos ♂. På undersiden av bakkroppen hos ♂ finnes en lateral tann bare på 6. synlige segment (ikke på genitalsegmentet). Sett fra siden er oversiden av hannens første genitalsegment temmelig flatt og er bøyet oppover bakerst

Hydrometra gracilenta (Horvath)

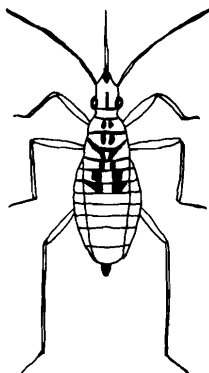
Hebridae

Første antennesegment litt lengre enn andre segment. Hodet og fremre del av pronotum rødbrunt. Vingemembran uten flekker. Vinger vanligvis rudimentære. Lengde 1.2-1.5 mm

Hebrus ruficeps (Thomson)

- Første antennesegment minst dobbelt så langt som andre segment. Hodet og pronotum svart eller brunt. Vingemembran gråaktig med en hvit flekk på hver side og en hvit, tynn stripe ved spissen. Vinger utviklet. Lengde 1.5-2.0 mm

Hebrus pusillus (Fallén)

Mesoveliidae

← Bare én norsk art. Vanligvis uten vinger. Lengde 3-4 mm

Mesovelia furcata (Mulsant & Rey)

Gerridae

1. Antennene er mere enn halvparten så lange som kroppen. Midtre femur er kortere enn bakre femur. Lengde 13-17 mm

Gerris (Limnopus) rufoscutellatus (Latreille)

- Antennene er mindre enn halvparten så lange som kroppen. Midtre femur like lang eller lengre enn bakre femur

2

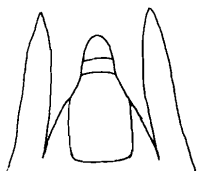

2. Lengde 13-17 mm. Den bakre delen av 6. synlige abdominalsegment ender i lange, spisse hjørner. Første antennesegment er lenger enn andre og tredje tilsammen

3

- Lengde 6.5-14 mm. Den bakre delen av 6. synlige abdominalsegment ender ikke i lange, spisse hjørner. Første antennesegment er like langt som, eller litt kortere enn andre og tredje tilsammen

4

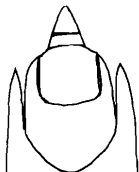

3. På sidene av pronotum finnes en gul stripe. De spisse hjørnene på 6. synlige abdominalsegment rekker til spissen av eller bakenfor abdomen. Vanligvis med vinger. Lengde 14-16 mm

Gerris (Aguarius) paludum (Fabricius)

- Pronotums sider mørke uten gul stripe. De spisse hjørnene på 6. synlige abdominalsegment er korte og rekker ikke til spissen av abdomen. Vanligvis vingeløs. Lengde 13-17 mm

Gerris (Aguarius) najas (Degeer)

4. Bakre del av pronotums overside ± utbredt rødbrun eller gulbrun

5

- Pronotums overside ensfarget svart eller svartgrå

6

5. Pronotums gule sidestripe er avbrutt ved innsnevringen og mangler foran denne eller ligger høyere. Lengde 10-12 mm

Gerris thoracicus Schummel

- Pronotums gule sidestripe går uavbrutt fram til øyet. Lengde 9-11 mm

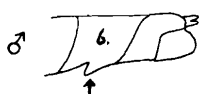
Gerris lateralis Schummel

6. Bakre tibia og tarsus sammenlagt er omtrent 2/3 så lang som femur. En stripe av sølvaktige hår finnes langs bakkanten av pronotum. Lengde 6.5-8 mm

Gerris argentatus Schummel

- Bakre tibia og tarsus sammenlagt er nesten så lang som femur. Ingen sølvaktige hår på pronotum

7

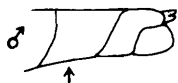

7. For-femur svart bortsett fra innerste halvdel av undersiden som er lys. ♂ med to butte "tenner" på undersiden av 6. synlige abdominalsegment. Undersiden av første genitalsegment hos ♀ nesten kvadratisk, med en liten langsgående kjøl og et dypt søkk ved basis. Lengde 7-9 mm

Gerris odontogaster (Zetterstedt)

- Indre del av for-femur lys rundt hele. ♂ uten "tenner" på undersiden av abdomen. Undersiden av første genitalsegment hos ♀ er bredere ved basis

enn ved spissen, med en sterkt markert lengdekjøll og uten søkk ved basis. Pronotums kjøll meget tydelig i hele sin lengde. 8-10 mm

Gerris lacustris (L.)

Veliidae

- ← 1. Lengde 1.4-1.9 mm. Vanligvis vingeløs
Microvelia reticulata (Burmeister)
- Lengde 6-8 mm: (Slekten Velia)

2

- 2. Hanner (se tegning). Har torner på bakre femora

3

- Hunner (se tegning). Mangler torner på bakre femora. Vingete hunner kan ikke bestemmes. For vingeløse hunner

4

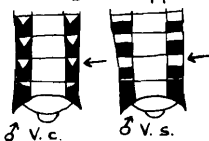

Bakkropp

- 3. Connexivums gulrøde flekker er tilspisset i bakkant
Velia caprai Tamanini

- Connexivums gulrøde flekker er omtrent firkantet og ikke tilspisset baktil

Velia saulii Tamanini

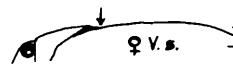
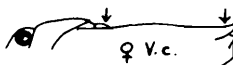

- 4. Første abdominaltergitt noe opphøyet, som en kul. Sett fra siden er bakre spiss av connexivum rett eller bøyd oppover

Velia caprai Tamanini

- Første abdominaltergitt flat, uten opphøyning. Sett fra siden er bakre spiss av connexivum bøyd nedover

Velia saulii Tamanini

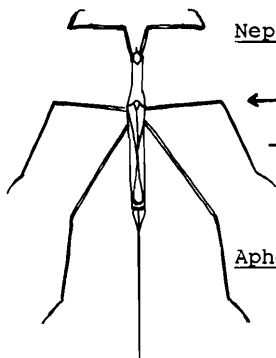

Nepidae

- ← Kropp lang, cylindrisk og tynn med lange bein
Ranatra linearis (L.)

- Kropp flat

← Nepa cinerea (L.)

Aphelocheiridae

En norsk art:

← Aphelocheirus aestivalis (Fabricius)

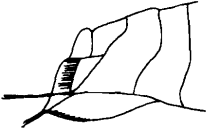
Notonectidae

1. Scutellum svart

Notonecta glauca L.

- Scutellum lysegul

2

2. Hanner (se fig. av abdomen sett fra siden)

- Hanner (se fig. av abdomen sett fra siden)

3

4

3. Paramér som fig.

Notonecta lutea Müller

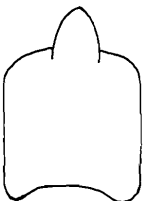
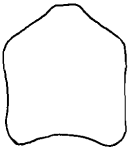

- Paramér som fig.

Notonecta reuteri Hungerford

4. Siste (7.) sternitt (bukplate) er bakerst bare litt forlenget, og ytterst tvert avskåret (fig.). Leggebrodd (fig.) rel. kort og bred. De ca. 69 kraftige tornene dekker et bredt-ovalt areal.

Notonecta lutea Müller

- Siste sternitt er bakerst forlenget med en spiss (fig.). Leggebrodd rel. lang og smal (fig.) De ca. 54 kraftige tornene dekker et langstrakt-ovalt parti.

Notonecta reuteri Hungerford

Rettledning til bidragsyttere

1. Manuskriptet leveres maskinskrevet på A-4 ark.
Da det taes direkte kopi av manuset (som forminskes ned til A-5 ved trykningen), må manuset være pent og feilfritt.
2. Figurer tegnes med tusj og kan limes inn hvor som helst i manuset. Husk figurtekst under. Ofte kan det passe å samle figurene på egne sider. Da må denne figursiden stå så nær tekstomtalen som mulig, helst vis-a-vis.
3. Den første manussiden gis sidenr. 1. (Tittelsiden nummereres ikke.) Selve omslaget utformes av foreningen.

- Bruk ellers tidligere numre som forbilde.

Rettledning til bidragsytere

1. Manuskriptet leveres maskinskrevet på A-4 ark.

Da det taes direkte kopi av manuset (som forminskes ned til A-5 ved trykningen), må manuset være pent og feilfritt.

2. Figurer tegnes med tusj og kan limes inn hvor som helst i manuset. Husk figurtekst under. Ofte kan det passe å samle figurene på egne sider. Da må denne figursiden stå så nær tekstomtalen som mulig, helst vis-a-vis.

3. Den første manussiden gis sidenr. 1. (Tittelsiden nummereres ikke.) Selve omslaget utformes av foreningen.

- Bruk ellers tidligere numre som forbilde.

**Postboks 386, 4001 Stavanger
NORWAY**

ÅS-TRYKK